

Vad är en skogsträdgård?

Introduktion, tankar och tips

Turid Brodin, mars 2021

Skogsträdgård?

För många är skogsträdgårdsodling en ganska nytt begrepp, och man undrar kanske vad det är för något. Det handlar helt enkelt om att kombinera kunskap om ekologi, naturvård och odling för att skapa ekosystem med främst perenna grödor. Ett enkelt och roligt sätt att öka den biologiska mångfalden, binda in kol i marken och få en mångfald av ätbart från sin odling!

Detta gör man genom att efterlikna naturliga skogsekosystem, såsom skogsbryn och en del typer av lövskogar. Förenklat kan växterna i en skogsträdgård delas in i de olika skikten hög- och lågväxande träd, buskskikt, klängväxter, örtskikt, marktäckare och rotväxter. Beroende på platsens förutsättningar och odlarnas intressen kan en skogsträdgård bestå av alla eller flera av de skikten. I skogsträdgården vill man underlätta naturliga processer för att skapa mer och mullrik jord. Man vill ha ett kretslopp av näring, och kanske framförallt i etableringsfasen jobbar man mycket med kompost och täckodling med olika organiska material. När man planterar ett fruktträd och täcker runtom med organiskt material, så håller det undan ogräs och minskar konkurrensen, samt håller kvar fukten i marken och skapar en bra miljö för en god jordhälsa. När fruktträdet etablerat sig kan man sedan välja att odla till exempel marktäckande växter under.

***Bild:** Vår skogsträdgård är precis påbörjad,
bärtryplantan Blue treasure*

I skogsträdgården odlas inte bara växter som ska användas direkt till konsumtion, fiber eller medicinalväxter. Utan lika viktigt är det med växter med viktiga funktioner för ett levande och bördigt ekosystem. Det kan till exempel vara: särskilda kvävefixerare, amträd, växter med djupa rötter som luckrar upp jorden, växter som är särskilt bra för insekter och gröngödslingsväxter. Många växter fyller förstås flera funktioner. I skogsträdgården jobbar man också med boplatser för vilda djur. Några sätt att göra det på kan vara att ha kvar eller skapa död ved, rishögar, stenrösen, dammar, holkar och insektshotell. En viktig princip när man väljer var man ska skapa en skogsträdgård är att det ska bidra till ökad biologisk mångfald och inte förstöra viktiga naturtyper.

Intresset för skogsträdgårdar ökar snabbt. En stor anledning tror jag är just att man vill vara med och bidra positivt, istället för att bara försöka göra så lite skada som möjligt på klimatet, miljön och den biologiska mångfalden. Att det är ett ganska stabilt odlingssystem med lång säsong, som efter etablering inte kräver särskilt mycket arbetstid eller ogräsrensning är nog också en bidragande faktor till att det är populärt. Många uppskattar att man kan få mer tid till att njuta av att bara vara ute i sina odlingar. Att jag har blivit intresserad av skogsträdgårdsodling beror antagligen på att det rymmer en kombination av saker som är viktiga för mig, såsom naturvård och hållbar mat. Ända sedan jag var liten har jag haft ett stort naturintresse, så då valde jag att läsa biologi med inriktning ekologi och naturvård. För några år sedan flyttade jag tillbaka till vår familjegård här i Hylte kommun. Mina föräldrar jobbar med mathantverk, vi har ett bageri med vedeldad stenugn. På gården odlar vi foder till djuren, grönsaker till oss själva och till vårt sommarcafé. Både bageriet och gården är krav-certifierade. Vi driver ett projekt för att bygga upp verksamhet med aktiviteter kring hållbar mat, odling och mathantverk (inga aktiviteter just nu dock, på grund av smittorisken av corona) projektet delfinansieras av jordbruksverket och lokalt ledd utveckling Halland. En viktig del i projektet är att utöka vår fruktträdgård, främst med olika sorters bärbuskar och fruktträd till en pedagogisk trädgård i form av en skogsträdgård. Där blir det en blandning av äppelodling, vildare delar och skogsträdgårdsdelar. Genom att våra besökare själva kan se vad som går bättre, eller sämre att odla här, och få möjlighet att smaka många sorters solmogna bär, frukter och grönsaker hoppas vi på att inspirera fler till att odla mera.

Just nu så läser jag den innehållsrika distanskursen Skogsträdgårdsodling i praktiken som har kursträffar i Stjärnsund i Dalarna. På lite närmare håll finns långa och korta kurser i omställning, skogsträdgårds- och annan odling på Holma Folkhögskola, Höör, i Skåne. När jag utbildade mig till folkhögskollärare gjorde jag praktik där, och uppskattade mycket att tillbringa tid i Holma Skogsträdgård. Här har vi nyss börjat med skapandet av en skogsträdgård, och jag är väldigt taggad på till exempel bärtryplantorna som vi planterade i höstas. Bären är lite lika amerikanska blåbär, men mognar tidigare och blommorna tål flera minusgrader. Vilket känns som en stor fördel, för här hos oss händer det en del år att den sena nattfrosten gör att det varken blir några äpplen eller vilda blåbär. Än så länge består dock våra bärtryplantor bara av några små torra pinnar som sticker upp i marken. Jag känner tyvärr inte till några uppväxta skogsträdgårdar i Halland, men runt om i våra grannlän finns en mängd av olika skogsträdgårdar, för att hitta dem är det lättast att söka på ”karta” i gruppen Skogsträdgårdsodlarna på facebook. Jag frågade några personer i trakten som nyss påbörjat sina skogsträdgårdar jag frågade om dem ville dela med sig av sina favoriterväxter.

Tips från skogsträdgårdsintresserade hallänningar

Min favoritperenn är just nu funkia/hosta. Vårskotten smakar sparris. Den växer trots total skugga intill husets norrsida och man kan ta hur mycket som helst, den växer ut som en bläckfisk igen. Annars är ju brännässla nice!

-Tulda Nielsen, Unnaryd

En av våra favoriter som vi ännu inte har i vår trädgård är minikiwi. Det är gott, samt miljösamt att slippa importera dessa exotiska frukter. Hasselbuskar är också något vi gillar eftersom nötterna är så goda och nyttiga. Vi äter hasselnötter råa eller rostade i müsli, men framför allt gillar vi hasselnötsmjölk till gröten. Vi lägger 100 gram nötter i blöt över natten och mixar dem sen kraftigt i 1 liter vatten.

-Magdalena Eriksson och
Hannes Bonhoff, Halmstad

Just nu är min favorit perenn piplök då den är hårdig och lätt som gräslök, men är mycket större och ger mer smak än gräslök. Jag använder den också mer som vanlig lök, i omelett, i soppa och pajer och den piggar upp med sin gröna färg och goda smak. Att odla vanlig gul lök har jag aldrig riktigt lyckats med, men piplök kommer år efter år och nästan utan arbete.

-Rebecka Hansson, Långaryd

En sak som jag tilltalas av med skogsträdgårdsodling är blandningen av beprövad odlingsteknik, ny forskning och att testa själv. Basen i många skogsträdgårdar är gamla kultursorter som man vet fungerar här. Många testar även att odla nya förädlade sorter, eller lite mer okända sorter som kommer från ställen med liknande klimat som här. För att lyckas med sin skogsträdgård är det bra att kunna läsa av naturen och platsen, helt enkelt att sätta rätt växt på rätt plats. Får växter en miljö som liknar deras naturliga habitat växer de ofta bra. I skogsträdgården jobbar man också med att skapa olika mikroklimat, för att passa just de växterna som man är sugen på att odla. Något att också ta hänsyn till är hur klimatförändringarna påverkar ens plats. Med tanke på hur det förändrade klimatet även ger mer extremare väder, känns det extra relevant att försöka bygga robusta odlingssystem som bör klara olika förhållanden. Desto mer jag lär mig och läser om skogsträdgårdar, desto bredare syn får jag på det. En skogsträdgård kan vara från några kvadratmeter till en hel skog. För en del handlar det om ett ställningstagande för en hållbar matproduktion. Det kan handla om att läsa på, studera kartor och snöa in sig på artkunskap, men det kan lika mycket handla om att låta naturen ha sin gång. Det kan handla om glädjen av att iakttä fjärilar och humlor som besöker blandningen av vilda och odlade växter. För mig är skogsträdgårdar en del av det användbara ordspråket ”tänk globalt agera lokalt”, och inte att förglömma så är jag helt enkelt väldigt förtjust i att mumsa i mig solmogna bär.

Vill du veta mer?

Boken *Skogsträdgården: odla ätbart överallt* av Philipp Weiss och Annevie Sjöberg är en riktig guldgruva för alla som är intresserade av skogsträdgårdsodling, eller vill ha en uppslagsbok för en mängd olika perenna ätbara växter. Philipp driver också den uppskattade Skogsträdgårdsbloggen (skogstradgarden.stjarnsund.nu).

Skogsträdgårdar är en av flera delar av Agroforestry, som du kan läsa mer om på agroforestry.se. Där används definitionen ”Agroforestry är ett samlingsnamn på odlingssystem där träd och buskar odlas tillsammans med andra grödor, ibland även i kombination med djur.”

Podden Odlarna har flera program som handlar om skogsträdgårdsodling, bland annat avsnitt 91 med skogsekologen Viktor Säfve.

Facebookgruppen *Skogsträdgårdsodlarna* tycker jag är trevlig och du kan se vad andra funderar på, och själv ställa frågor. Det är många kunniga som är med där.

Hör gärna av dig om du har frågor! Välkommen på våra aktiviteter och att följa framväxten av vår skogsträdgård!